

300.000 работнікаў
падпісаліся супраць
дэкрэту аб дысцыпліне
Уражаныні зь мітынгу
рабочых 30 верасня
на с.2.

Менскі СКА
прабіаеща ў Лігу
Чэмпіёнаў. СКА—
«Прата» (Італія) 23:21.
Падрабязнасьці на с.4.

зь Беларусі
за суботу ў недзелью

За Ганчарыхай сочыць

Зінада Ганчар звярнулася з адкрытым лістом да старшыні КГБ Уладзімера Мацкевіча. Яна піша, што апошні час за яе дамам сочыць невядомыя ёй асобы. Ля пад'езду ўвесь час дзяжураць аўтамабілі, а за наведнікамі на пару гадзінаў чапляеца «хвост». Ганчарова жонка называе гэтых дзеяньні нахабнымі і цынічнымі. Калі гэта КГБ такім займаецца, дык ганьба вам, піша яна. А з кастрычніка, калі сачыць не перасталі, жанчына звярнулася з лістом у «Міжнародную амністыю» і да старшыні АБСЭ, міністра замежных спраў Нарвегіі Волебэка. Яна таксама крытыкуе ў связі з гэтым кіраўнікоў Кансультатыйнай групы АБСЭ, кажа, што яны ня высупілі нават з заявай пра зынкненне людзей у Беларусі ды дэзінфармуючы кіраўнікоў Эўропы, што тут нібыту ўсё ў парадку, а 29 верасня нават запатрабавалі ад апазыцыі, каб яна зняла папярэднюю патрабаванье да Лукашэнкі вызваліць палітвязняў.

Сойм піша Пазняку

У недзелью засядаў Сойм БНФ. Крытыкавалі правядзенне з'езду КХПБНФ, шукалі высьця з сътуцьці, бо баяцца, што цяпер Мініст і тых, і тых адмовіца разгітраўцаць. Напісалі ліст да Пазняка, у якім прапануюць, каб разам прынялі расшынне разглядаць 4-ы з'езд партыі БНФ як папярэдні да 6-га з'езду руху БНФ.

Някляеў і «Кантынент»

У Варшаве эмігрант Уладзімер Някляеў ледзь не сарваў презентацию, прысьвечаную 25-годдзю сльнінага расейскага эмігранцкага часопіса «Континент». На ёй прысутнічалі рэдактары выдання, расейская дыяспара ў Польшчы і маскоўская прафэсарска-еканамістка Піашава. Піашава казала, што ўсё ж рэжым Ельцина — адзіная надзея расейцаў на дэмакратию. На пытанье публіцыста Букчына: «Які ён дэмакратычны, калі аўтадноўваецца з дыктатарам Лукашэнкам?» — расцягі заяўлі, што ў гэтай інтэграцыі нічога «гадкага», што выклікала бурную рэакцыю Някляева ў прысутніх беларусаў. Замест презентациі ў выніку 2 гадзіны дыскутувалі пра Беларусь і каляніялізм. Някляеў называў «Континент» часопісам, прагнозы якога ніколі не зблываліся.

Як нам вядома, сам Някляеў цяпер раздумвае, ці заставацца на эміграцыі, ці вяртацца ў Беларусь.

Герыятыры

У кожным раёне Беларусі ўлады хочуць да канца году завесыці па доктары-герыятыры, а ва ўсіх абласцях — адкрыць геранталягічныя цэнтры, піша БелПАН. Так адзначаюць год прыстых людзей, якіх у Беларусі 2 мільёны. Вось дзе толькі дактароў возьмуць, калі ѹ пэдыяграў паўсюль бракуе?

НАША НІВА

ПЕРШАЯ БЕЛАРУСКАЯ ГАЗЭТА

Заснаваная ў 1906. Адноўленая ў 1991. Выходзіць у панядзелкі. №25 (146) 4 КАСТРЫЧНІКА 1999г.

Эўропа і ЗША засыцерагаюць Москву: съвет не дапусьціць вынішчэння чачэнцаў Пагроза гуманітарнай катастрофы на Каўказе Генэрал Лебедзь: «Тэракты ў Москве арганізавалі не чачэнцы, а Крэмль»

Расейская войскі ўвайшли ў Чачэнію. Падстава — стварэнне на тэрыторыі краіны санітарнага буфера. Аднак расейскае міністэрства абароны ня выключыла, што «Грозны будзе ўзяты». Пра гэта съведчыць і колькасць бронетэхнікі ў кантынгенце — за 1000 адзінак. Хасаў-юртаўская пагадненіні большінства ня значаць. Ля пунктаў, населеных чачэнцамі, адбываюцца лякальныя сутычкі. Расейская войскі не падаюць пакуль нікай інфармацыі пра свае страты. Сілы абароны Ічкерыі гуртуюцца ля стратэгічных для маладой краіны пунктаў. Чачэнскае грамадзтва зъядноўваецца: Масхадаў быццам бы прызначыў Басаева кіраваць усходнім фронтам абароны.

Расейская авіяцыя штодня робіць ад 20 да 50 вылетаў. Колькасць ахвяраў паветранай вайны дасягнула 600 чалавек, параненых ужо больш за 1000. Учора ITAR-TASS перадало, што «на Ботліхскім кірунку на тэрыторыі Чачэніі артылерыйскім агнем зьнішчылі 18 аўтамабіляў, у тым 5 грузавых, што належалі баевікам, забітыя 30 чачэнскіх экстремістаў». Але, паколькі ідзеца пра легкавікі й грузавікі і падзеі адбываліся на мяжы Чачэніі і Дагестану, расейская праваабаронцы баяцца, што ўдары наносіліся па караванах з уцекачамі.

Прадстаўнікі расейскага праваабарончага цэнтра «Мэмарыял» на чале з нашым суайчыннікам Сяргеем Кавалёвым 10 дзён правялі ў Дагестане. Съведчаны жудасны: яны назіралі гвалт і рабаванні дамоў чачэнцаў-акінцаў пад выглядам змагання з баевікамі. Кіраунік «Мэмарыялу» Алег Арлоў кажа, што ў некаторых паселішчах ім даводзілася трапляць на шэдымныя папялішчы на месцы дамоў, у якіх жылі акінцы. Дак-

Фота AP

Чачэнскія уцекачы на дарозе ў Інгушэцію
дагестанскіх пакуль падлічыць немагчыма. Прымеа іх толькі братняя чачэнцам Інгушэція. Яны стаяць табарам проста ля шашы.

Колькасць уцекачоў з Чачэніі перавысіла 100 тысяч, да-

Фота IREX-ProMedia

Валеры Шчукін насе чырвоны і бела-чырвона-белыя сцягі на шэсці на Дзень Волі
Інтэрвю з Валер'ем Шчукінам — на с.3.

Нобэлеўскую прэмію ў літаратуре атрымаў сёлета Гюнтэр Грас

Лявак, як і пазалеташні ляўрэат Дар'е Фо. Галоўным кандыдатам Граса быў «новы правы» Мілан Кундэр. У змаганыні сыштэмаў на гэты раз перамог сацыялізм. Абодва пісьменнікі — з Цэнтральнай Эўропы. Кундэр — чэх, Грас — з Данцыгу (Гданьску, нар. у 1927). Менавіта раман з ягоны «Данцыгскай трэлі» — «Бляшаны барабан» — найлепш зразумелі чытачы ѹ глядачы. На экраны яго перанёс Шлёндарф.

Грас належаў да «Групы 47», да постнацысцкага пакалення, знявачанага, спаскуджанага нацызмам. У гісторыі

сёйтой аўбінавачваў Граса ѹ ягоных сяброў у тым, што гэта яны стварылі ў немцаў комплекс віны і самі жылі з гэтага комплексу. А цяпер гэты комплекс замінае немцам адчуць сябе паўнавартасной нацыяй. Апошняя гады Гюнтэр Грас ня мог выйсці з фрустрацыі, выкліканай падзеньнем камунізму: ён з падвойным жарам выкрываў і засыцерагаў ад адчужэння, якое насе з сабою тэхнагенная капиталістычная цывілізацыя.

Данцыг-Гданьск Грасавай маладосці быў вольным горадам. Такіх у Эўропе ўсяго два: ён і Р'ека (Ф'юмэ) на Адрыятыцы. Паўночны край Сярэдняй Эўропы. Горад германскай культуры, горад ганзейскі, населены жыдамі, немцамі і паллякамі. Такіх асяродкаў нідзе ѹ съвеце больш німа, апроч нахных краёў: яшчэ Вільня, Львоў, Трыест, Прага, Чарнаўцы. Гэтыя гарады ѹ далі Эўропе найболыш вялікіх пісьменнікаў.

На беларускую мову нічога істотнага з Граса не перакладзена, мо праз тое, што Грасаў стыль ня любіць патрыярх перакладу з німецкае Васіль Сёмуха. Можа, Грасава цынічная грубаватая, хоць і сакавітая мова, і не далася б для беларускага перакладу.

Кандыдатура Васіля Быкова, вылучанага Беларускім ПЭН-Цэнтрам, не разглядалася.

Барыс Тумар

Фота AP

Споўнілася 150 гадоў з часу съмерці Эдгара Алана По, наркамана, алькаголіка, вар'ята і геніяльнага пісьменніка, які ў 1830 годзе хадзеў прыехаць у наш край, каб змагацца на баку паўстанцаў супраць расейскіх акупантаў.

Старонкі 10 і 11.

Працяг і камэнтар да падзеяў — на с.5.

Знакам тым

НАЗАВІ ЯГО НАЦЫЯЙ

Вольга КАРАТКЕВІЧ

Кажуць, што выкладчыца філфаку БДУ Любі Тарасюк пад час іспытанаў па бел. літ. вывешвала на дзвярах надпіс «Выраз «просты беларускі народ» — забаронены». Беларускі народ не заўжды просты, а ступень простасці залежыць ад долі дамешкі крыўі — расейскай, польскай, татарскай, жыдоўскай. Часам здаецца, што дзецы міжнацыянальных шлюбоў больш за чистых беларусаў дбаюць пра культуру гэтай зямлі і хочуць захаваць краіну.

Працяг пілатак — на стронцы 2.

Дэпутата й
дышыдэнта Валер'я
Шчукіна я вызваніла
ў Менску не адразу.
Гэткую няўлоўнасьць
некаторыя тлумачылі
мене тым, што Шчукін
нібыта зьбіраўся
зъехаць у адпачынак.
«Мой адпачынак
ад мяне мала
залежыць: звычайна
я ежджу адпачываць на
Акрэсьцыі», — сказаў
мене сам сп. Шчукін, калі
я ўсё ж знайшла яго.

— Распавядзіце, калі ласка,
пра сваё маленства. Што, на Вашую думку, найбольш паўплывала на фармаванье той асобы,
якую мы ведаем?

— Нарадзіўся я ва Ўладзівастоку. Бацька ў мяне расеец, маці беларуска. Бацька ў мяне расеец, маці беларуска. На пачатку другога я прыехаў у Беларусь, на радзіму-маці, у Талачынскі раён. Скончыў пачатковую школу на беларускай мове. Маці чамусыці вельмі хацела, каб я вучыўся на расейскай. Гэта была адна з прычынаў таго, што мяне прывезлы ў Менск.

Бацькі мяне вучылі не супраціўляцца нічому. Вучылі, наадварот, саступаць, ня лезыці на рабон. 37-ы год настолькі адбіўся на маім бацьку — не таму, што яго арыштавалі, а таму, каб... не адкрываць роту. Нават у наш час (ён ужо памёр, бацька), калі можна было ўсё, што хочаш гаворыць, мы з ім на кухні сядзім, гаворым — і то ён не хацей узлазіць у мінулае, не любіў, калі распавядалі палітычныя анекдоты. Натуральная, гэта і мне перадавалася. Я ўступіў у жыцьцё не гатовым да жыцьця. Але армія зрабіла сёе-тое, і жонка паўплывала... И цяпер маем тое, што маем. Я, якім вы мяне ведаеце — гэта мае ўласнае вынаходніцтва.

Я не зъбіраўся быць вайскоўцам. У 15 гадоў пайшоў на працу. Працаўнаў па восем гадзін, не пачатыры, як цяпер. Закон, што дзеци да шаснаццаці працуеца пачатыры гадзіны, выйшаў, калі мне

Мафія інтэрнацыяналістская. А рабочых розных нацыянальнасьцяў цокуюць адных на адных. У гэтым сэнсе я інтэрнацыяналіст.

Ужо быў 19-ы год. «Укалваў» тут, у Менску, на заводзе буддэталіяў, сълесарам. Тры гады, пакуль не пайшоў у 18 гадоў у войска. Конфлікт з бацькамі (я хацеў самастойнасці, яны спрабавалі мяне абмежаваць) выклікаў жаданье ссысці. Прычым — куды заўгодна ссысці. Я мог і на целіну паехаць. Але тут мяне выклікалі ў ваенкамат і прапанавалі служыць у войску. Ім якраз прыйшла разнарадка. Я ткнуў пальцам...

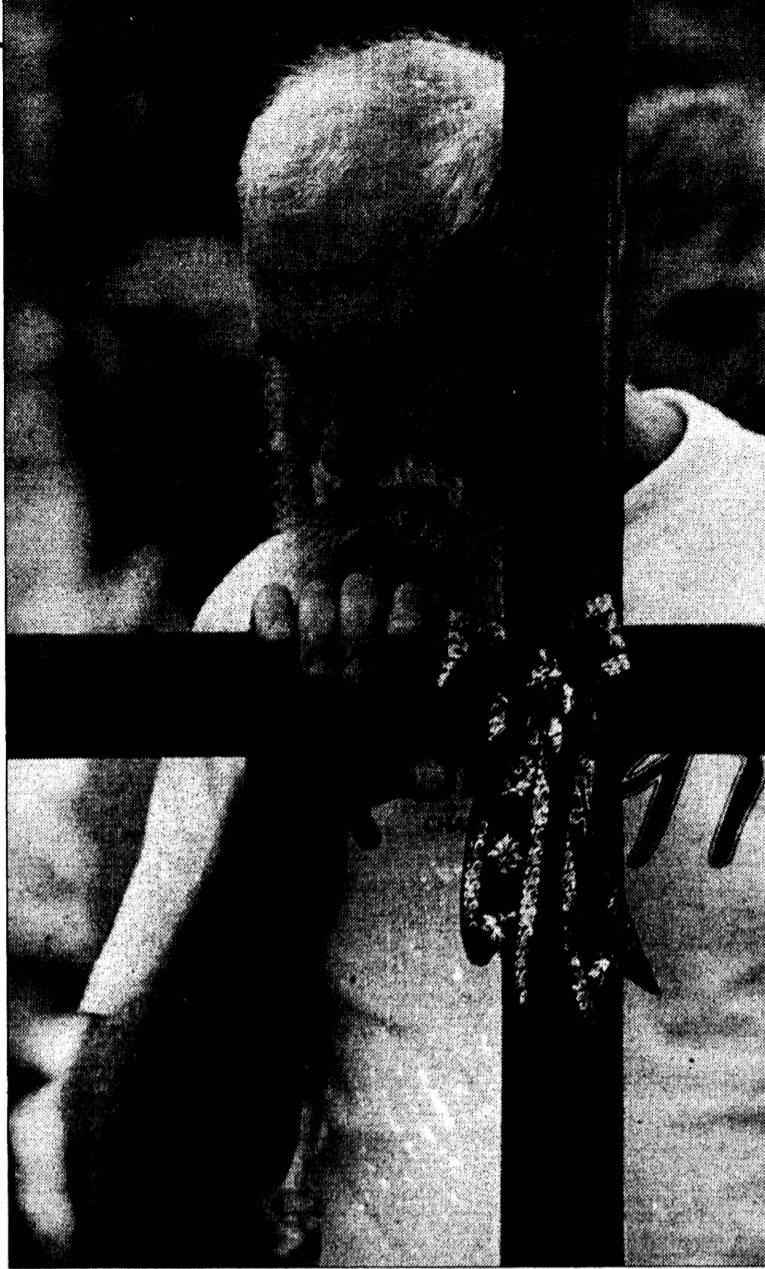
— Наўздарагад?

— Ну, не зусім наўздарагад! Ваенна-марская вучэльня мне была больш па душы.

— Вернемся да сучаснасці. Вы змаглі сумасціць тое, што шмат каму здаецца несумнішчальным: камунізм і абарону нацыянальных інтэрэсаў. Гэта што, новы «нацыянал-камунізм» альбо, скажам, «камуністычны нацыяналізм»?

— А чаму Вы лічыце гэта не-сумнішчальным?

— Бо ў нас звыклі трактаваць

Валеры Шчукін: «АДПАЧЫВАЮ НА АКРЕСЬЦІНА»

інтэрнацыяналізм, савецкі інтэрнацыяналізм як нешта супрацілеглае нацыянальнім інтэрэсам няялікіх народаў.

— Інтэрнацыяналізм мае на ўзве салідарнасць рабочых, бо ў буржуазіі — гаворачы маёй камуністычнай мовай — салідарнасць была, ёсьці і будзе. Мафія інтэрнацыянальная. Буржуазія інтэрнацыянальная, яна ўкладае свае капіталы там, дзе ёй выгадна, незалежна ад нацыянальнай мяжы. А рабочых розных нацыянальнасцяў цокуюць адных на

падае. Цяпер што датычыць нацыянальізму, як Вы яго называеце. Я не адстайваю нацыянальізму. Я адстайваю права людзей, гарантаваныя і Канстытуцыяй, і міжнароднымі нормамі, і ўсюгуде чалавечым паняццем. Чалавек мае права. І ў гэтым сэнсе чалавек мае права, у тым ліку, і ствараць дзяржаву ў маштабах Беларусі — і нават у маштабе Менскай губерні. Іншая справа, што я не прыхільнік гэтага. Я ведаю, што разам танкей і лепей жыць. Амэрыка лепей жыве, бо гэта вялікая дзяржава.

Сёньня я адстайваю ня столькі незалежную Беларусь, колькі права людзей жыць так, як яны хочуць. Калі беларусы хочуць жыць асобна, значыць, будуць жыць асобна. Камунізм дрэнны не таму, што ён камунізм, што ідэя кепская. Дрэнны ён таму, што яго насаджалі сілай. Чалавек павінен сам вырашаць. За каго Вам выходзіць замуж, Вы вырашаецце самі. Вы можаце пять разоў памыліцца. Магчыма, бацькі лепей вырашаць, чым Вы. Але выдаваць Вас сілай замуж бацькі ўжо не могуць.

Чаму ў нас сёньня праблемы?

Калі праходзілі выбары, я быў трактарыстам. Калі мяне абрали, і трэ было прыехаць у Менск — я выцер рукі, здаў трактар і паехаў.

Цяпер няма чыстага падзелу грамадства на класы: вось гэта рабочы, гэта інтэлігэнцыя. Хто, дапусцім, такі інжынер-кампьютаршык — рабочы ці інтэлігэнцыя? Нават інжынэр, які на заводзе працуе, яшчэ пытаныне, ці можна назваць інтэлігэнцыяй. Сёньня клясы перамяшаліся. Таму гаварыць пра інтэрнацыяналізм у клясавым разуменіні ўжо не вы-

Лукашэнка спрабуе сілай зачягніць усіх у саюз, нешта цішком падпісвае. Вядома, я адмаўляю такое, бо ѿ мене ж не пытаюцца! Я адмаўляю ўсё, што робіцца негалосна.

Вось абулікавалі, што Ярмашын выдзяляе кожнай сям'і, якая мае трех дзяцей і больш і ў якой на чалавека прыпадае менш мінімальнага бюджету, па 5

мільёнаў рублёў. З аднаго боку, гэта добра. А з другога — ты мяне прабач, а з якіх сродкай? У бюджетзе гэта не закладзена. Значыць, ён гэтыя гроши, якія не ягоныя, а нашы, размыяркоўвае, як хоча. Гэта нават не гарсавет вырашыў! Замест таго, умоўна кажучы, каб даць кожнаму нармальну зарплату, пэнсію, ён дэмантруе: «Я харошы».

— Вы ўваходзіце ў камісію па справе Ганчара і Красоўскага, створаную Вярхоўным Саветам. Як ідзе рассыльданьне?

— Камісія стваралася не для таго, каб праводзіць паралельнае рассыльданьне. Для гэтага трэба пэўныя сілы і сродкі. Камісія стваралася, каб падштурхнуць улады і супрацоўнічыць з імі. Мы пачалі з афіцынага ліста міністру ўнутраных спраў; правялі акцыю з уручэннем патрабаваньня. У той жа дзень узбудзілі крымінальную справу. А перад тым ішло рассыльданьне ў рамках вышуковай справы. Гэта абсалютна розныя мерапрыемствы. Мы ўлады падштурхнулі. Но ўлады ня хочуць займацца гэтым як сълед. Адбылося палітычнае выкраданьне — наша вэрсія такая. Улады фармулеўкі «палітычнае выкраданьне» чамусыці ўпарты пазబягаюць. Яны ўсё што хочаш могуць сказаць, у тым ліку і «загуляў», «запіў», «бандыты расправіліся» — акрамя аднаго. Аб тым, што правільнай ёсьць вэрсія аб палітычным выкраданьні, съведчыць

— Даўно ўжо!

— Як Вы лічыце, яны ўсё ж баяцца чапаць Вас?

— Думаю, што баяцца. Баяцца пратэстуюць, розгаласу. За што пасадзі, гэта ж адназначна будзе палітычная справа. Калі толькі нешта прыпісаць... Хоць — былі прыпісалі! Апошні раз, калі я бунтаваў, што мяне не пускалі ў суд, я насамрэч супраціўляўся міліцыі — яе незаконным дзеяніям. Могуць, могуць прыпісаць! Але гэтыя абвінавачваныні рана ці позна рассылаюцца ўшчэнт.

— А Вы не байцеся жыць у нашай краіне? Я як мяркуе: бліжэйшым часам ці змогуць улады і апазыцыя пра нешта дамовіцца?

— Я — салдат. Я 27 гадоў вучыўся ваяваць. Умэць ваяваць — гэта ня значыць умэць страляць альбо запускаць ракеты. Гэта готовасць ісці пад кулі, калі вобразна казаць. Дзе небяспечна, туды ідзе. Я за гэтыя гроши атрымліваў. Ты можаш баяцца, хавацца, але калі трэба туды ісці ў там небяспечна, дык я ня маю права хавацца. Я павінен ісці, пакуль хаваюцца астаднія, несалады. Больш, я з усіх дэпутатаў адзіны кадравы вайсковец. Сярод усіх астадніх званын і вышайшыя за маё ёсьць, але яны — міліцыя, пракуратура... Яшча адзін кадравы афіцэр з войска — Шпакаў, але ён у «палаце». Дык каму, калі ня мі, ісці наперад?! Кадравая армія павінна стрымаваць праціўніка да таго моманту, пакуль змабілізуецца астадні. Гэта і ёсць сэнсия. Пакуль я адзіны, але, калі змабілізујуцца ўсе, будзе лягчэй.

Перамовы з Лукашэнкам ня маюць сэнсу. З ім размаўляць няможна. Яго можна толькі прымушаць. Але справа ў тым, што мы ня можам прымусіць. Прымусіць можна, калі нас выйдзе

Перамовы з Лукашэнкам ня маюць сэнсу.

З ім размаўляць няможна.

Яго можна толькі прымушаць.

у чужую газету стукацца, ня ѿ свой «Частны детектив»? І тыя звязкі неадкладна пачынае распаўсюджваць Беларускае тэлебачанье. Гэта съведчыць пра тое, што ўлады спрабуюць завесьці не куды ў бок...

— Перад шэсцем прафсаюзаў 30 верасня Вы сказаў, што пойдзеце ў калёне разам з рабочымі МТЗ. Чаму менавіта з рабочымі, а не з прэсай?

— Чакай, а дзе прэса звычайна ідзе?

— Сваёй купкай...

— А, вось што! Я — адзіны дэпутат-рабочы, атрымліваецца. Я ж пасъля таго, як звольніўся з войска, пайшоў працаўніцтвам. Восем гадоў працаўніцтвам. У гэтым сэнсе я адзіны дэпутат ад станка. Вылез з пад трактара, выцер рукі... Калі праходзілі выбары, я ж быў трактарыстам. А калі мяне абрали дэпутатам, я нарашце, трэ было прыездаць у Менск — я выцер рукі, здаў трактар і паехаў у Менск. У гэтым сэнсе трактара будаўнікі мне бліжэйшыя.

— Колкасьць Вашых адміністратуўных «адсадак» за апошнія пару гадоў такая, што ўжо цягне на крымінальную справу...

*На вуліцы Акрэсьцыі ў Менску знаходзіцца міліцэйскі прыёмнік-разъмеркавальнік, куды зазвычай прывозяць затрыманых удзельнікаў апазыцыйных акцыяў.

Гутарыла Таццяна Сынітко

Наша Ніва [25] 04.10.1999

З УСІХ СТАРОН

весткі з Вільні

5

Клопат пра продкаў

Літва дамагаеца, каб Ресей даглядала магілы людзей, якіх у часы Сталіна (1940—1952) павывозілі з тэрыторыі ціперашняй Літоўскай Рэспублікі і паразістравалі ў Ресей. Такіх людзей налічваюць каля 300 тысячаў. Задома ёні складаюць гэтую агульную сімваліку нацызму. Тым не менш, яны хандзяць, што ўжо не ёсць іхнімі.

Літвы вінаграды, якія складаюць гэтую агульную сімваліку нацызму, вынікаюць з таго, што ўжо не ёсць іхнімі. Іхне нацызму.

На беларускі час

31 кастрычніка час у Літве пераводзіць на будуць. Пажыўшы два гады ў цэнтральнай Европейскім часавым пасе (разам з Польшчай і Чэхіяй), краіна вернеца да свайго «прыроднага» часу і будзе жыць разам з Беларуссі.

Чысьці пра яшчэ ранейша паходжаньне з Віленшчыны. Далей усе было проста. Самуэль і Броня нарадзілі ў 47-м годзе Марцю — будучую матку Монікі, якая зьявіцца на свету праз 25 гадоў. А што там было пасля, вы ўсе добра ведаце што, прынамсі, згадваецеся.

Ліцьвін

Падрабляюць нашу гарэлку

«Наша Ніва» ня раз пісала, што Літву запаланіла беларуская гарэлка, якую прывозіць кантратандай. Набраў якога «Панская двара» па паўднёвай, а прадасці ў Вільні па дзвінскай, бо свая заводская гарэлка ў Літве каштуе ажно пад пяць даляраў за паўлітру. Вось жа апошнім часам літоўская ўлады надта сталі ганяць кантратандыстам — ажно дзесяць крыміналных спраў завялі. Даўжыні «бізнесмены» вось што прыдумалі — сталі ў беларускія бутэлькі разыўлівать звычайну літоўскую самагонку. Праз мяжу перавозіць, рыхтыкаць на трэба, а прыбылак яшчэ большы. Вось што значыць марка беларускай гарэлкі — надзеяная абарона і аўтарытэт для танага тавару.

Зноў пра Моніку Лявінскі

Гэтай вясной на першага краініка ў маскоўскім «Огоньку» была цэлая споведзь нейкага чалавека з Бешанковічаў, які выдаваў сябе за роднага дзядзьку Монікі — каханкі Клінтанана. Праўда, часопіс папярэджваў, што друкуе гэта на правах 1 красавіка. Вось жа літоўцы ўзяліся за гэтае дзяло больш грунтоўна — палезлі ў архівы і высыветлілі, што дзед Монікі па маці — Самуэль Віленскі, збег напярэдадні другой сусьветнай вайны ад сталінскага тэрору. У амэрыканскіх архівах ёсць ягоныя дакумэнты пра тое, што нарадзіўся ён у 1904 годзе ў Троках. Літоўскія архівісты кінуліся шукаць у троцкіх архівах і ў кнігах жыдоўскіх суполак, але нікага Віленскага не знайшлі — ні там,

БЕЛАРУСКАЯ СЛУЖБА РАДЫЁ СВАБОДА

Беларускія перадачы Радыё Свобода выходзяць у эфір тройчы на дзень:

- ПЕРШАЯ ВЕЧАРОВАЯ ПЕРАДАЧА
18.00-19.30 паводле менскага часу (15.00-16.30 UTC)
7295 кіц (31.22 м)
- ДРУГАЯ (АБНОЎЛЕННАЯ) ВЕЧАРОВАЯ ПЕРАДАЧА
22.00-23.30 паводле менскага часу (19.00-20.30 UTC)
9610 кіц (25.59 м)
11725 кіц (31.46 м)
15565 кіц (19.27 м)
- РАНІШНЯЯ ПЕРАДАЧА
(ПАУТР Першыя Гадыні другой вечаровай перадачы)
6.00-7.00 паводле менскага часу (3.00-4.00 UTC)
20.05 кіц (49.14 м)
6105 кіц (49.46 м)
9535 кіц (31.46 м)
9750 кіц (30.77 м)
11865 кіц (25.28 м)

Спачыльнія перадачы:
... Праскі акцэнт, Вострая брама, Білская Эўропа, Беларускі інтэрнэт (нд). Ад пандзелька да пандзелька (пн). Гаудамус, Беларускі раздражак (аўт). Неабыхтыя спадыні, Паштовая скрынка 111 (чц).
Новыя пакаленія (пт). Сымбалі веры (сб)...

Апрача таго, усе нашыя перадачы перадаюцца на сярэднія хвады 521 м (576 кіц)

«Меч у камяні», «БАЛТО», «АЛІСА У КРАІНЕ ЦУДАЎ», «ПРЫГАЖУНЯ У СОННЫМ ЛЕСЕ» — мультыплікацыйныя фільмы, дубляваныя па-беларуску акторамі вядучых менскіх тэатраў.
«ЕХАЙ КАЗАЧНІК БАЙ», «ЦІК-ТАК ХОДЗІКІ», «БЕЛАРУСКІ НАРОДНЫ КАЗКІ», «СТОЙКІ АЛАВЯННЫ САЛДАЦІК + КАЛІФ-БУСЕЛ» — аўдыёкасэты з запісамі казак, калыханак, песьні для маленякіх беларусаў.

Кошт відэкасэты — 900 тыс. руб., кошт аўдыёкасэты — 350 тыс. руб. Касэты можна атрымліваць, пералічыўшы гроши звычайнym паштовым пераказам на рагунак: ЗАТ «Сотвар» р/р 301200000195 у філіі 506

ААБ «Беларусбанк», код 809. У графе «Для пісьмовага паведамлення» напішыце, якую

касэту Вы замаўляеце. Менчук! Звязтаіцесь на тэл.: 8 (017) 228-45-88.

**Гуртам -
Зніжка!
Гулічкі!**

ІНФАРМАЦЫЯ ДЛЯ ЧЫТАЧОЎ У МЕНСКУ

Каб чытаць сівежыя нумар «НН» у дзень выхаду — у панядзелак — і пры гэтым эканоміць час і гроши, аформіце падпіску ў бліжэйшым шапіку «Белсаўдруку», а атрымліваць газету можна ў любым менскім газетным шапіку.

З ліпеня 1999 г. падпіску «да запатрабавання» прымаюць 32 газеты на шапіках. Менскі «Белсаўдрук» гарантует выдачу газеты па падпісным абсанэмэнце ў дзень выхаду газеты, а таксама захаванне не забраных вамі асобнікаў праз увесь падпісны перыяд.

Кошт падпіску на «НН» на месяц (з кастрычніка) — 192 000 руб. (4

нумары ў месяц, газэта выходзіць на 12 старонках).

Падпіска «да запатрабавання» прымаецца да 23 дня перадпіснога месяца ў крамах і шапіках «Белсаўдруку» г. Менску. Даведацца і высыветліць нязнаныя пытаньні можна па тэл. 227-88-41 у спадарыні Натальі Святоткі.

Звычайная падпіска па краіне на IV квартал 1999 году.

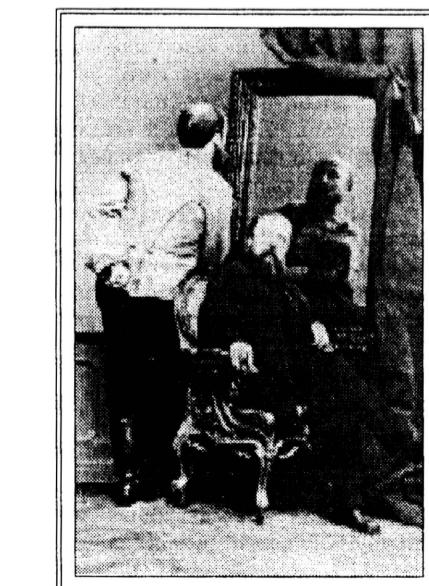
Кошт на 1 месяц — 212 000 рублёў, на 3 месяцы — 636 000 рублёў.

НАША НІВА

Ніжэй мы падаем сіліс пунктаў, дзе можна падпісацца й забіраць газету:

1. Каstryчніцкі пункт падпіскі, вул. Жукіўскага, 5, к. 1
2. Парыжанскі пункт падпіскі, вул. А. Кашавога, 8
3. Першамайскі пункт падпіскі, пр. Ф. Скарыны, 113
4. Фрунзенскі пункт падпіскі, вул. Рам. Слабада, 9
5. Крама № 1 вул. Жукіўскага, 5
6. Крама № 2 пр. Ф. Скарыны, 44
7. Крама № 3 пр. Ф. Скарыны, 76
8. Крама № 4 вул. Леніна, 15
9. Крама № 6 вул. Філімонава, 1
10. Крама № 7 вул. Якуба Коласа, 69
11. Крама № 8 вул. Сурганава, 40
12. Крама № 9 пр. Ракасаўскага, 140
13. Крама № 10 вул. Асінекі, 2
14. Крама № 11 пр. Пушкіна, 77
15. Крама № 12 вул. Кіхаватава, 80
16. Крама № 13 вул. Каліноўскага, 82, к. 2
17. Крама № 14 вул. Валадарскага, 22
18. Крама № 15 вул. Танкавая, 16
19. Крама № 16 вул. В. Харужай, 24
20. Крама № 17 вул. Някрасава, 35
21. Крама № 18 ст. м. «Плошча Перамогі»
22. Крама № 19 пр. Машэрава, 51, к. 1
23. Крама № 20 вул. Ясенія, 16
24. Крама № 21 станцыя метрапалітэна «Пушкінская»
25. Крама № 23 вул. Славінскага, 39
26. Крама № 24 вул. Жылуновіча, 31
27. Шапік № 34 гатэль «Менск», пр. Ф. Скарыны, 11
28. Шапік № 136 ст. м. «Плошча Якуба Коласа», выход да Академіі Філікаў
29. Шапік № 187 гатэль «Беларусь», вул. Стараёўская, 15
30. Шапік № 262 гатэль «Пляніст», пр. Машэрава, 31
31. Шапік № 78 гатэль «Облёній», пр. Машэрава, 19
32. Крама № 25 вул. К. Марка, 21

ПАДПІСНЫ ІНДЭКС 63125

І БЫЛА НАПАЧАТКУ ВЁСКА...

Віктар ШНІП

Вёска 1. Сельская паселішча. Палеская вёска. Вёска, дзе была школа, спадабалася мне — невялікай, з адной толькі вуліцай, і ўся нібы замаскіраваная ў зеляніне. Кавалёй.

2. Сельская мясцовасць. Паехай працаець на вёску // Жыхары вёскі; сялянства, вёсковая насељніцтва. (Мужык) — Хлопчык як пачне іграць на дудачцы, дык уся вёска зъягяеца слухаець. Якімовіч. Зь вёскі змываець дакастрычніці бруд — Задача мая ўдарная. Крапіва.

Тлумачальны слоўнік беларускай мовы. Пад рэд. К. К. Атрафахова (Кандрата Крапівы). Т. 1. — Менск, БСЭ, 1977.

1. Вёска пачынаеца...

Для гараджаніна вёска пачынаеца з аўтавакзалу. На прыпынку вялікія съметніцы, але ўсё съмецьце ў іх не зъяшчаеца. И топчуцца людзі па съмецьці, углыдаючыя ў горад, на бачачы гораду. Пад'яжджае патрэбны аўтобус. И людзі яго амаль штурмујуць, як татара-манголы Розань. Аўтобус рыпіць, трашчыць, але стаіць, бо жалезны. Кожны мае квіток. Хто — зь месцам, а хто — і без. И заўсёды знайдзецца чалавек з вострым языком, які ня можа каб не палацца.

Дарога да вёскі доўгая, як на іншую плянэту. У аўтобусе душна, пыльна. Пахне потам і перагаром. Нехта ўсю дарогу чытае газету, нехта дрэмле. Моладзь

жартуе, хоць вясёлага нічога німа і ў аўтобусе, ні за шыбамі.

Нарэшце вёска. Пакладзены амаль на балота асфальт — цывілізацыя. На прыпынку вёсковых кабеты — чакаюць гарадзкіх навін, як зусім нядайна чакалі машыну з хлебам. Хлеб прывозяць два разы на тыдзень. И адразу разъбираюць. Раней куплялі па пяць, па дзесяць буханак — кармілі съвініяй. Цяпер толькі для сябе — дорага. Маглі б і самі пячы хлеб, але многія разувчыліся, ды ю німа мука ў магазіне. Можна змалоць, ды нічога са зборжка самі ня сяялі. Ісьці красыцы ў калагас? Ня кожны адважыцца, і крадзене ўсё-такі — крадзене...

Выходзіш з аўтобусу, нібы трапляеш у жыцьцё, якім цывілізаваны съвет даўно ўжо не жыве. Але гэта наш съвет, і таму мы такія, якія ёсць...

2. Тэлефон міліцый — 02

«У сваім доме пайшла на віцельно жыхарка вёскі Грыцаўшчына Ракаўскага сельсавету Грышалевіч. А вось 22 жніўня вечарам у доме грамадзянкі А. Загорскай зь Вялікай Дайнавы раптоўна памёр невядомы грамадзянін».

«У ноч на 28 жніўня невядомыя сарвалі шыфэр з гаражу жыхара райцэнтра В. Зіноўскага і ў краі акумулятар, аўтамагнітолу, 20 літраў бэнзыну і іншыя рэчы. Тэлевізор чорна-белага адлюстраванія ўкрадзены ў грамадзянкі вёскі Навасады В. Урба-

новіч. У пэрыяд з 21 па 24 жніўня, узламаўшы ўваходныя дзвіверы, выкрайлі трэціяры і 110 дзяляраў ЗША з кватэры грамадзянкіна Шарапы».

«В. Зайцаў, псыхічна хворы са Стойпецкага дому-інтэрнату, разбіў шкло, сагнуў металічныя пруты і такім чынам трапіў у магазін, дзе на добрую суму зъеў чаекалядак. Сыгналізацыя ня «выдала» злодзея, бо аказалася няспраўнай».

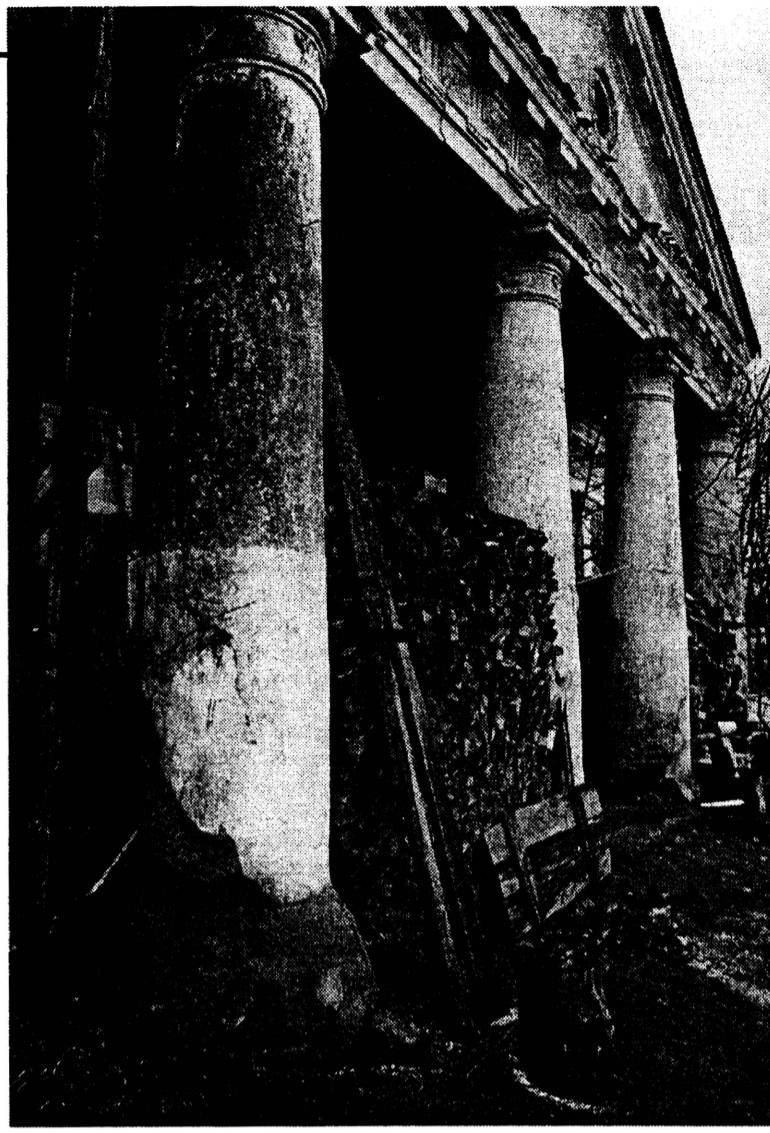
«У дзяве гадзіны ночы ў мінскую нядзелью В. Філіповіч залез у хлеў да свайго суседа А. С. і стаў «палаиваць» на кур. Гаспадар спаў чуйні і неўзабаве нечакана для злодзея зазірнуў у куратнік. Завязалася бойка. Бакі адзін аднаму суседзі, відаць, натаўклі добра, бо ў 13 гадзін раней судзімага В. Філіповіча знайшлі дома мёртвым».

«Застаўся бяз транспарту жыхар вёскі Шуловічы Г. Чэрнік: нехта ўкаціў яго матацыкаль «Мінск» проста з двара С. Матуса ў Бомбалах, прычым сярод белага дня».

Так было сем гадоў таму. Сёння мала што зъянялася, і ня ў лепших бок. Але живем...

3. Вёска і тэлевізор

У большасці вёсак німа Храму, але ўсё ж хапае вернікаў. Праўда, і за камуністычных часоў людзі верылі, але часцей за ўсё жывым галовам, якія складна гаварылі ў тэлевізары. Але тэлевізар асабліва не было. Не было за што купіць. Сёння тэлевізор для вёску — не навіна, і

Фота Анатоля Клещука

ён ведае, што і ў колькі будуць паказваць. Дзякуючы тэлевізору, людзі вераць у тое, што ў далёкім замежжы ўсё дрэнна, а ў нас поўны росквіт. Пасыя старшыні калгасу тэлевізор для большасці вёску — самы аўтарытэт. Вёсковыя кабеты палюбілі мыльнія сэрыялы, якія ім добра прамываюць мазгі ад проблемаў, якіх хапае ня толькі на працы, але і ў хаце. Цячэ страха. Німа чым і за што адрамантаваць. Ды ѹ німа каму. Стары не палезе на хату, а маладому трэба напачатку пляшака. А дзе яе ўзяць? Самагонкі не нагонісцяся. Цукар дарагі. Да ўсяго — трэба везы з гораду. Сам не паедзеш — далёка, і ня кінеш гаспадарку. А гаспадарка вялікая. Сьвінны, карова, куры, качкі, сабака... Все хочуць есці. А тэлевізор есці ня просіць. И глядзяць вёску — гэты «яшчык», і

Фота Анатоля Клещука

ГОРАД — МЛЫН СЪВЯДОМАСЬЦІ

Людміла РУБЛЕЎСКАЯ

Urbis at orbis urbs

УРРР-БС... Нешта «ўтробнае», вантробнае ў самім слове. Рыканье не наядынай пачвары, якая стравуе ў сваім чэраве мільяды разумных мікраарганізмаў, нібыта кіт — засмактаны плянктон...

Экология называюць мэгаполісічнымі дзіркамі цывілізацыі. Від *Homo Sapiens* тут перавысіць адведзеную прыродай мяжу папуляцыі ў трох разы. Уключыліся мэханізмы рэгулювання — унутрывідавая агрэсія, падзеньне нараджальнасці, зыніжэнне імунітэту, хваробы, небяспечныя штукарствы... И чорныя дэмографічныя дзіркі мэгаполісаў засмоктваюць здолыну да рэпрадукцыі яў здаровую правінцыйную молодзь і асуджаютаки на бясплённае згасанье па інтэрнатах. Мая маци неўскі час працавала выхавацельнай у заводскім інтэрнаце. Дасюль памятаю тужлівія вечары танцаў (тады яшчэ не дыскатэй), калі на радыёле «Сэрэнада» праکручвалі кружалкі Ларысы Мондрус і аркестру Поля Марыя. Інтэрнатаўцы ў сініх ваўняных нагавіцах-клёш прыглядаліся да нешматлікіх сагнаных ім да пары дзевак — а раптам прышлася якая «гарадзкая». Але прыходзілі з вычытай адны перасыпелія інтэрната.

А вось пра папу рымскага ўрбана — хаця б аднаго — я так нічога і ня ўспомніла... Затое Рым.. Рым — горад гарадоў, горад-съвет. Рымская імперыя... Імпране найбольш фактам, што ўрэшце развялілася. Хто дзяве тысячи гадоў таму мог у гэта паверыць? Блюзнерства... Праз пятнаццаць стагодзізняў Пэтэррака будзе хадзіць на развалінах Сусьветнага гораду, выкалуўваць з друзу адбитыя мармуровыя ка-

гадада.

УРБАНІ... папа Рымскі... Іх, Урбанаў, здаецца, было некалькі. Ці ня папу з такім імем Бэнвэнута Чэліні дарыў свае забаўкі-шэдэўры, каб заручыцца падтрымкай наўвышэйшай духоўнай улады пасля ўчыненых вялікім ювелірам паскудзтваў? Найменшым з якіх было разбіцце носу вялікаму скульптуру Мікеляндзэлю Буанароці.

Праўда, наданыне носу Мікеляндзэлю вытанчанай формы — зь які ён і адбіўся ў лютэрску гісторыі — можа разглядзанца як мастакоўская акцыя. Артэфакт.

А можа, я нешта блытаю, і нос Мікеляндзэлю разбіў нейкі іншы вялікі мастак?

Але вось што я дакладна блытаю — дык гэта пра папу Ўрбана. Зусім не яму дарыў Бэнвэнута свае бліскучыя цацкі і цалаваў у залатую пантофлю. Аказваецца, іх, папаў эпохі Бэнвэнута, было ажно два — Клімент II і Павал III. Першаму зь іх шалёны Бэнвэнута біў мансты, а другі ўпёк-такі майстру ў турму.

А вось пра папу рымскага ўрбана — хаця б аднаго — я так нічога і ня ўспомніла... Затое Рым.. Рым — горад гарадоў, горад-съвет. Рымская імперыя... Імпране найбольш фактам, што ўрэште развялілася. Хто дзяве тысячи гадоў таму мог у гэта павериць? Блюзнерства... Праз пятнаццаць стагодзізняў Пэтэррака будзе хадзіць на развалінах Сусьветнага гораду, выкалуўваць з друзу адбитыя мармуровыя ка-

беты, здзяляюца на гарызантальных і вэртыкальных, а вэртыкальных выхоўваюцца толькі ў горадзе. Не,

нарадзіца яны могуць і ў вёсцы. Але выхоўваюцца ў горадзе. Менавіта вэртыкальная съядомасць дазваляе чалавеку прагрэсаваць і ствараць тое, што называецца цывілізацыяй.

Нездарма сталічныя дэпутаты любяць балітавацца ў закінутых вёсковых архітэктурных комплексах.

Вось толькі ў кантэксле беларускай реальнасці вэртыкальных людзей адзін адсотак з усіх, хто лічыцца гараджанамі. Таму што беларускія гарады насяляюць на большасці гарызантальных людзей. Яны пагадаўна ўмееюць саджаць бульбу і вырошыцца памідорную рассаду. Паглядзіце, як яны шчыруюць на лецішчах, зь якой асалодай закатваюць слоікі з кампотам! Трымаюцца за лапікі зямлі ў вазонах, на газонах... Наша сталіца цісненца да зямлі, угінаецца ў яе прысадзістымі каржакаватымі камяніцамі. Нават

памінкі Перамогі панізіўся на скрадзенны пад час транспартаўнінія невядома кім і нашто два

фрагменты. Спальні мікрайонаў распаўяжаюцца шэрымі бетоннымі чарвякамі, яны нагадваюць плесьні, што харчеуцца высмактанай з мікрайонізмі энэргіяй і часам.

У прыродзе чалавека — ствараць вэртыкаль.

Татэмны слуп, эгіпецкая піраміда, славянскі курган... Як апартэйз — сучасны мэгаполіс. У Эдэме не было штурма створанай вэртыкальі... Ці значыць гэта, што цывілізацыя ўвогуле — паталёгія, штурчнасць? Хто ў такім выпадку мы, дзеці гораду, што ня ведаем, як садзіце бульбу?

Вышэйзгаданы эпізод пра нос Мікеляндзэлю вычытаны ў кнізе філёзафа Аляксея Лосева. Страшнна мяне абуралі ягоныя «раскрыції». Так, Вэнэра Батыгчэлі, паводле Лосева, — прыклад зымені ў маставаў жаночага ідэалу, калі замест здаровай цялеснай кабеты, узгадаванай на беспэстыцыднай ежы прадмесцяця, прыходзіць сухотная, рахітычная гараджанка... Я не магла дараваць шаноўнаму філёзаfu такіх эпізі-

Наша Ніва [25] 04.10.1999

ім здаецца, што яны бачаць съвет і да ўсяго разумеюць, на чым съвет стаіць. На двары канец ХХ стагодзьдзя, а вёска ўсё жыве яшчэ недзе ў яго самым пачатку, хоць і глядзіць тэлевізар...

4. Гной

Што вёска бяз гною? Нішто... А гною хапае. І здавалася б, што ўсё павінна расьці і квітнець. Ды не. Нечага бракуе да гною. Гаспадар ведае чаго. Але веданьня аднаго мала. І наагул гной у вёсцы — гэта як жывая вада ў казцы. Вось толькі мы, гараджане ў першым пакаленіні, як той «распачнелы» Максім Гарэцкі, грэбум бацькоўскай лазній і шчыра зъдзіўляемся, чаму, ну чаму нельга пакласыці праз той гной кладачкі?

5. Мы ўсе з хатаў

Амаль усе нашы больш-менш вядомыя пісьменнікі выйшлі з вясковых хат. Выйшлі з хатаў і не дайшлі да гораду, які стаіць на недзе ў Азіі, а ў цэнтры Эўропы. Адно добра, што мы ўжо забыліся пра лапці, у якіх, прауда, некаторыя яшчэ бачаць вяскоўца. А вясковец даўно ўжо ня той. Ён умее ня толькі пасадзіць і выбраць бульбу, але й разьбіраецца ў далирах.

Мы выйшлі з хатаў. І стаяць цяпер тыя хаты, амаль нікому не патрэбныя, бо мы, маладыя, іх не будавалі і для нас яны цяпер — як для матыля пусты кокан...

6. Аб'яднанье

Маім аднавяскойцам паshan-цавала — у свой час яны асабіста ведалі аднаго з вялікіх апазыцыяўніраў Сямёна Шарэцкага. Ён уз-

начальваў суседні калгас «Чырвоная гвардыя». І вось неяк у галаву Шарэцкага прыйшла думка аб'яднаць свой калгас з нашым, каб разам ісьці да камунізму. У нашых калгасынікай быў вялікі пярэпалах — людзі не разумелі, для чаго ўсё гэта рабіць, калі ім і так жывецца нядрэнна. Гадоў пяць ішлі размовы пра аб'яднанне, але нічога не атрымалася. Ды ўсё ж, як кажуць, не цяпер, дык у чацвер, аб'яднанне адбылося, але ўжо не з «Чырвонай гвардыя», а з саўгасам «Залескі». Аб'ядналіся без валакіты — з «Залескага» зъехаў старшыня, а на яго месца ніхто не захацеў ісьці...

7.

Вёска — гэта пупавіна, якую адрезалі і выкінулі. І бяжыць яна цяпер сярод лясоў і палёў, сярод лугоў і балатоў забытая, але яшчэ цёплай і на зъедзеная сабакамі...

Вёска — гэта пчаліны вулей. А Пчалляр пакуль што не нарадзіўся...

Вёска — гэта балота. І трапляюць у яго людзі і не вяртаюцца...

Вёска — гэта сон, што прысыніўся вандроўніку, які ідзе з варагаў у грэкі...

Вёска — гэта тое, што засталася ад вялікага княства...

Вёска — гэта магіла, у якой існуе жыцьцё...

8. Але...

Іду я па вёсцы, як праз сваё мінулае. Мне сумна, бо я тут амаль чужы. Мяне ўжо амаль ніхто ня ведае, як і я амаль нікога ня ведаю. Але гэта мая вёска, і яе з усімі яе «фокусамі» я люблю, як любяць самога сябе...

І была напачатку вёска...

Тацяна СЫНІТКО

Бронзавая дзяўчына лёгка-лёгка бяжыць на бронзавых хвялях праці ветру. Яна ўскідвае руکі над галавой — і ў іх трымціць, як ветразь, ускраек нябесаў.

Independenza, малтыйская статуя Свабоды, сапраўды нагадвае Грэнаў пэрсанаж — Фрэзі Грант. Гэта зусім не грандыёзны, паводле нашых мерак, манумэнт, але ён — помнік Незалежнасці. Напачатку я дўога не могла асэнсаваць дзіўную рэч: чаму сярод мноства тутэйшых помнікаў даўніны менавіта дзяўчына, што «бяжыць па хвялях», адклалася ў маёй съядомасці, як мой асабісты сымбал Мальты. Рэч ня ўтым, што краіне-кропачы вельмі пасуе Грэнаў сымбалль. Рэч утым, што міжволі вылучыць з сотняў помнікаў Вобраз Волі можа, напэўна, толькі беларус, якому *Independenza* на плошчы можа толькі съніца.

Да бронзавай дзяўчыны ня водзяць экскурсіяў — я заўважыла яе здзялёк, з гарадзкога аўтобусу. Цікава, якога памеру помнік Незалежнасці будзе стаяць у Менску?

Мальта атрымала незалежнасць 23 верасня 1964-га. На сьвяткаваньне гэтай даты ў Вале ту іншы раз прыяжджае сама ангельская каралева. Ейны прыезд лічыцца за гонар. Гэта элемэнт урачыстасціцай. І гэта прытым, што менавіта брытанская карона панавала на Мальтыйскіх выспах 164 гады! Але калі вы скажаце, што Мальта паўтара стала гадзьдзя была калёніяй, чакайце імгненнага абавяржэння з боку мясцовага жыхара. «Пррабачце, — ветліва скажа любы мальтыец, — мы праста былі пад ангельскім пратэктаратам». За тыдзень я наслухалася гісторыяў аб герайчнай барацьбе вольналюбівага народу Мальты супраць розных акупантатаў — ад турэцкіх сультанаў да Мусаліні, але пра нейкую барацьбу з ангельскай мэтраполій — ані слова.

Я спрабавала ўявіць, як Ельцын з Пуціным едуць 27 ліпеня ў Менск віншаваць нас, былых сатэлітаў Масквы. І дзялкавала Богу, што бачу Менск на ўсходзеўскім тэлевізіі толькі ў прагнозе надвор'я. Значыць, яшчэ горш ня стала, і ўсе жывыя. Паслья ж сюжэтай пра Валгадонск ці сяло Карамахі (яны ўвесі час ішлі першым радком) шматлікім турыстам-расейцам можна было толькі спачувачаць. Масквічы, што ехалі з намі на туто ці іншую экспурсію, пыталіся адзін у аднаго: «Хто наступны?»

Вялікая Брытанія, адпусціць на волю маленечку Мальту, здабыла самы каштоўны наўбатак — ейную сымпатию. Тым самым застаўшыся Вялікай.

Прэзыдэнты і рыцары

З 1921 па 1976 год парламэнт Мальты засядаў у Палацы Габеленаў. Пазней для захавання каштоўнасціцай мастицтва тут было зробленое цымнейшае асвятынне, а дэпутаты перайшли ў іншую залю. Пад час экспурсіі турыстаў ветліва папрасіла адсыці на пару хвілінаў... ахова прэзыдэнта. Мы скаваліся за калёну й спрабавалі сфатографаўаць. Але ў кадар замест спадара Гвіда дэ Марка (цяперашняга кіраўніка дзяржавы) прафесійна патрапіў усмешлівы твар галоўнага ахоўніка: «Я ж казаў — забаронена!»

У Эдэмі была натуральная вэртыкал — сувязь з Айцом Нябесным.

Штучна створаная вэртыкал паслядэмскага чалавецтва — або закліканая замяніць тую, натуральную сувязь з небам, або палегчыць яе аднаўленіне?

Уліс

Мальтыйскі востраве Гоца называюць яшчэ Каліпса. Легенда кажа, што тут жыла ў пячоры німфа Каліпса, дачка Атляса, якая сем гадоў утримлівала Ады-

INDEPENDENZA⁷

ПАДАРОЖЖА БЕЛАРУСКІ НА МАЛЬТУ

сэя, выкінутага на бераг паслья крушэння карабля. Німфе закахалася ў вандроўніка й хацела ажаніца з ім, паабяцаўшы за гэтую несъмротнасць. Аднак пасланец алімпійскіх багоў Гермес прынёс Каліпсе патрабаванье Зэўсу адпусціць Адysея дахаты, да вернай Пэнілёпі. Німфе давялося падпрацавацца.

На Мальце я знайшла не-калькі абэліскай у памяць аб палеглых у другую сусветную вайну ваярах. На высіпе Гоца помнік тых часоў — бронзавая постаць Хрыста, які бласлаўляе людзей на мірнае жыцьцё. «Абліскам» жа на Гоца клічць каменную стэлу ў памяць аб самай невайсковай падзеі — падвядзеніні да мястэчкі Вікторы пітонай вады ў XIX ст. двумя брытанскімі губэрнатарамі. На самай жа высокай гары высіпі стаіць крыж з выявай Хрыста, які не пакутуе, а нібыта паказвае падарожнікам дарогу ў розныя бакі.

Есьць на Мальце і помнікі савецкага ўзору. Першы — на ўскрайку Сылімы, бізнесовага цэнтра краіны. Гэта мясцовыя «рабочнік і калгасыніца». Зрэшты, які больш падобны да свайго правобразу, чым крохкая *Independenza* — Фрэзі Грант — на амэрыканскую Статую Свабоды. Ніякіх сярп і мечу.

Вялікая Брытанія, адпусціць на волю маленечку Мальту, здабыла самы каштоўны наўбатак — ейную сымпатию. Тым самым застаўшыся Вялікай.

Другі манумэнт — на ўзбярэжжы ў Валеце — сымбалізуе канец халоднай вайны і не ўжыле сабой нічога адметнага, акрамя даты й падзеі, у гонар якіх гэтых слуп паставілі.

З 1989 годзе на Мальце прэзыдэнтай *Independenza* — М.Гарбачава і Р.Рэйганам. Усе «тутэйшыя» суйчыннікі скардзяцца на проблеме з консульствамі сваіх краін, якія адсылаюць уласных грамадзянаў падаўжаць паштэрты з Валеты ў далёкі Рым.

З першых крокоў на Мальце мяне цікаўляла, што думаюць і што ведаюць тут пра экзатычную паўночную краіну *Belarus*. Мальтыйскія мытнікі ня ведалі нічога.

Але калі я вымавіла назыву роднай сталіцы, ажно чацвера хорам выгукнулі: «Дынама-Менск!!! — і агляд рэчаў для нас скончыўся.

Рэч утым, што некалі наша каманда гуляла з мальтыйцамі.

■

8 ГІСТОРЫЯ

*Якімі адвечна аднолькаўшы
былі праавы любові
і якая разнастайная палітра
праклёнай!*
Э.М.Рэмакр

Сярднявечная вёска ці места рэдка калі абуджаліся пасьля ночы ва ўтрачытай маўклівасці ранку. Бывала рознае.

Гэтак жонка менскага залатара Раіна Людвікавая, «стоечи подле фортуки у дому своего яко невеста спокойная, правом посполитым убесеченна, никому ни в чом не винна...», і думаць ня думала, што «злотничок» Юры Гесь Немец,

ЛАЯНКА, АБРАЗЫ, ЛІХАДЗЕЙСТВА

у штодзённым жыцьці наших далёкіх продкаў

зьявіўшыся зъянацку перад зъяканай кабетай, «слово неучтывымі доброй славе ее доткливымі лжыл, сороматил, называючи ее *курвою* и грозечыся на нее сокиркою, мовил: иж дей не отрекаюся тебе, Людвіковая, тою сякиркою біти, а колі голову твою розрубіти...». А калі ўбачыў самога Людвіка Залатара, які выбег на паратунак жонкі, папярэздзіў абаіх: «тебе, Людвік и жону твою Раіну, конечно коликольвек выбью з гультайми, же до смерти паметать мене будете...»

Іншы «герой», прыйшоўши да свайіх ахвяры «до светлицы», «немалую філю будучы у дворы, волал, фукал, грозіл...» «...и малажонку статечную и учстивого стану шляхецкага машкарою и неучтывую называл, и по двору не малый час як хотел ходіл».

Шмат у каго здрыганулася сэрца ад крыку ўдавы-зъянінкі Янавай Захарэўскай у той момант, калі яна, зірнуўшы ў вакно, пабачыла людзей «и вже на дворе труну с телом». Выбегшы на двор, няшчасная кабета «с плачем просила на Бог живы, абы тело небожсковскага з двора ей не провадили и тым бы ее в распачне приводили... неже бы ей для погребу тое тело мели вернуты». Ліхія прыхадні, называючыся за цела і бедней удавы «безбожне.., способом тыранскім тога тела наляяўшы и насыромотившы с просными словы проч его попхнели...», прыхапіўшы з сабой вялікую частку шляхецкай маёмастыці — адзеньне, тканины, посуд, зброю, книгі і нават «скрыпку валоскую». Зъдзейснілі гэта зладзейства браты нябожчыка Яна — Станіслай і Жыгімонт Захарэўскія з памагатымі.

Сутычкі паміж суседзямі, креўнымі і чужкімі людзьмі адбываліся часта і даволі галосна, пра што і

съведцаць актавыя кнігі. Словы «карчомныя», «злыя», «шкарэдныя», «перхливые», «соромотынія», «заражонія» можна было пачуць ва ўсіх месцах, дзе зібіраліся з розных патрэбай тагачасныя жыхары.

Найчасцей «злое серце» прадаўляла сябе паслья гарэлкі. Седзячы разам на бяседзе, два зъянініны, Абрамовіч і Зубцэвіч, усхапіліся адзін да аднаго, ляуչыся і маючы кулакі: «зубы я тебе стресну, жи ничего не будеш мечт!» Другі зъянінін падаў скаргу судоваму пісару на свайго непрыяцеля, які «жылы moi з мене волочіти похвалиўся».

У мястечку Дамашэвічы возны Вацлаў Замаскі пасварыўся з зъянінінамІванам Голубам, паслья чаго «Іван Голуб не маючи до мене жадное потребы, упivшился, почал мене словы неучтывыми лаять, соромотить, которыми слова доткливымі невинне мене человека не винного обельжыл... на участивое урожене мое и пани матки моее, на руку мене по килька разов до мене вызывал, ... отповед и похвалку на убийство, на здорове мое, а на маетность мою пожогоу у очы мне учынил...»

Найбольш крываўнымі былі абразы, якія тычыліся паходжання і закраналі гонар маці, што і адбылося ў выпадку з возным Вацлавам Замаскім. «Нечыстага ложа сын», «неучтывое маткі сыном» — абразы, якія найчасцей сустракаюцца на старонках актавых кніг.

Нягледзячы на тое, што возныя, як і іншыя службовыя асобы, мелі пэўныя права і абароны, замацаваныя Статутам, яны таксама траплялі ў вір сварак і звадак, атрымояўчыя сваю долю лаянкі і

праклёнай. «Злодеем, фальшером, зрадцою, забойцою и згубцою» абавязаў службовага выкананіцу менскі мешчанін, калі апошні паспрабаваў передаць яму судовыя лісты. «Ты посланче, болыш того передо мною не стой, иди себе ку дъяблу...» Зъянінін Стәцка Петраневіч, пасварыўшыся з возным Шчасным Міхайловічам, «перед людьми сторонніми веры годными вчынил тыми словы:

«Наша Ніва» прадаўляе публікацаць тэксты гісторыка Вольгі Бабковай, створаныя на матэрываляе архіўных актавых кніг. Кожны тэкст — гэта выбраныя эпізоды з жыцьця наших продкаў. У ранейшых нумарах пра тое, як яны ставіліся да съмерці, да падарожжа або да ведзьмаў, уласнімі галасамі і тагачаснай жовай распавядалі самі старажытныя беларусы. Сёньня — пра тое, як яны сварыліся і абражалі адзін аднога. Можна параўнаны з намі сёньняшнімі...

...панство его дымом к горе пойти бы мысило...» Возных авбінавачвалі ў ашуканстве і нават пагражалі: «ты, потварца, вже по другі раз до мене ўзди с фальшивыми листы и мінается тое, але гды третій раз приедешь, певне тя кий не міне!» Не пазыбегнуў пагрозаў у свой адрас і пісар менскай мытні Васіль Масленіка, якому пагражай менскі мешчанін: «...буду се старат за всіх мер, яко бым тебе, Васілю Масленіку, сего света згладил и о смерть пріправил».

Шум і гвалт даносіліся ня толькі з двароў і рынкаў, але і з прадстаўнічых установаў, як, напрыклад, з Менскага замку, дзе на той час месцілася канцылярыя Менскага гарадзкага суду «с книгами гродскими менскими, справами всей Речі Посполитой, Великого князства Литовскага належачымы...». Гэтак, сустрэўшы ў будынку суду зъянініна Міхайлу Ваўку, судзьдзя земскій рэчыцкі Пётра Зяновіч «звязніўшыся на него, слова неучтывыми, доброй славе его доткливымі лаял и соромотил, яко се ему уподобало... Ты, Міхайле, вперед озмеш од мене конечно корбачом, ...и нехай бых дей цнотливым не был, если того не сплюню...»

Вялікая колькасць скаргаў у актавых кнігах тычыцца авбінавачання і аброзаў у нешляхецкім паходжанні. «...на славе участвой шляхецкай мажучы ущыпливие и несправедливіе...» Сваркі і сутычкі адбываліся найчасцей паміж шляхціцамі, якія знаходзіліся на розных сацыяльных прыступках. Вось дзе закіпалакроў і рукі самі цягнуліся да зброі. «Ты не шляхтич — одно холоп! — кричалі адно адному людзі.

Некаторыя здароўні ішлі даўшы за слова і судовыя разборы. У справу пускаліся кулакі і непрыхаваны гвалт. Гэтак адзін шляхціц збіў другога, свайго суседа, на полі, дзе той працеваў, а паслья яшчэ і жонку ягону згвалтіў і заявіў утаптанаму ў зямлю чалавеку: «естес ты мужык, смэрд, чого и доводят на тебе естес готово».

Цяжка ўявіць такі съвет і лад, у якім жывуць адно лагодныя людзі. Лагодныя и задаволеныя адно адным. Мроі пра ідэальныя «златыя часы» ў гісторыі нацыі ці дзяржавы — толькі мроі. Культурныя здабыткі і адкрыцці, што выпярэджаюць час, — вынік дзейнасці розных людзей, у тым ліку і тых, якіх уперад несла ліха. Чалавек з аднолькаўшай гатоўасцю прымаў і прымае дасюль як съветыя вяршыні, так і змрочныя глыбіні сваёй натуры. Складаныя выбары і змаганье ці кампраміс паміж імі — патаемная справа асобы. Зъянініца краявіды і ўмовы існаваньня, руйнуеца старое і будзеца панае жыцьцё на новы плян і манер, але не сканчаеца барацьба ўнутры чалавека, не зацягваеца тая расколіна, што прымушае нябачныя сілы ладзіць шалёныя скокі з аднаго берагу на другі.

Шляхціц з Плаўскага Ждан Васілевіч пагражай свайму суседу Трахіму Сямёнатовичу, з якім нечага не падзяліў: «Где тебе поткаю, там забью, або горло твое вырву, або теж огнем дол твой спалю, іж уесь у порах пойдеш...»

Суд уважліва разглядаў падобныя справы, адносячы іх у шэраг складаных.

Непараўменыні здараўліся і сярод магнатаў. Князь Юры Чартарыйскі, «маючы затрудненне справы» праз княгиню Саламярэцкую, ня мог уразумець, наўшта княгіня робіць яму гэта, «поступуючы не так яко се годит вольному з вольным и оселым, але яко з голоту и неоселым».

Не ўжываліся іншыя раз паміж сабой і краунікі ў сямі. «Братэрская неприязнь», «злое мешкане» — старыя як съвет узоры няпростых чалавечых дачыненій. «Дай покой, не сварися з отцом!» — чыталі мы сълённыя заклікі ў старых пасцях.

Пад час судовых разбораў здараўліся і казусы. Падстолі Фёдар Мялешка «неучтывую прымовку учинил» пану Кандрату Мялешку. Паслья чаго ў судзе паведзіў, што «не ку обельживости вашай миласти слова тые фортельные мели быти... але то есть мудроство и для простоты и неумеенности своеего помовил...» Кандрат жа Мялешка, спасылаючыся на артыкул 62 з раздзелу 4 Статуту, за тую «прымовку неучтывую» патрабаваў «сторону отпорную караты с тых причин, іх дей первой тую прымовку фортельную поведіл бытъ ровную фальшу, а тепер... мудроство ее называет».

«Тыран», «пагански бесурманін», «злодей бородаты», «ведма», «душа забегляя»; «головою наложши», «дыба на тебе» — вось шырока ўжываны аброзы і праклёнкі той пары. Але абразіць можна было на толькі словам, але і жасцям, і ўчынкам. Гэтак, рыхунью дворную Малгажату ўраднік «в палец образіл». «Непрыстойную справу» ўчыніў з падданымі сяля Камень Завілескі ўраднік маентку Крайскі Ян Хмара, калі загадаў ім лезыці голымі на дрэвы — «...мордество ганебное над ними чыніл, узганяючы их на сосны начагими, им се до голей везати се кацалі. А на двары стаяў месяца люты».

Жорстка і зъянініца абышліся і з падданым падскарбіем Андрэем Завішы Шапавалавічам зяя Сымілавічы ў менскай плябані, асабліва калі ўлічыць, што ўчыніл гэтага божыя служкі ў съяထتم месцы. Вось што распавядай у судзе пра здароўніе сам пачэрпелі: «шол до плебана менскага до ксендза Міколая Морса... тогды дей, гды до него до

светлицы прышол, там же дей он не заховуючыse прыстойне ку особе духовной належкі, рассказаў врадніку своему и хлопяты... мене поплюхі и бороду остріч, которые дей то слуги мене у светлицы на лаве положивши бороду, чынечы по-смешкі, острігли и мене самого збіли и змordovali...» Паслья чаго съядаваць ў судзе «бороду при самом тэлі пострижону».

У Слоніме пашырэй ганчар Хацьпута Русаковіч ад дурнога свавольства сядзельніка Піліпа Хампіча, які насыпаў таму гарачага вугольля за каршэль, «...жаратком зжог, насыпал за шию... немалый зожжег показаў над плечима...»

Артыкулы Статуту, якія «постерегали таго, абы се тakovaya злость межі людми не множила», не маглі выправіць чалавече пнутро, скіраванае на зло. Владзейсты в часам рабілі й кабеты: «...и колі там перед нее панею своею таго поданага Ивана Бобіка прывели, тогды дей она, пані Волчковая, без боязni Божае и без встыду белым головам звыклага, казала его пе-ред собою розобрать до нагага тела, окрутне біть и мордовать, по котрым морде и тепер дей нет ведомости где его подела...»

Часам чалавек нейкім дзіўным чынам зацягаў рабіўшы школу самому сабе ці сваёй уласнай маёмастыці, што выклікала ўздзіўленне і абурэнне грамады. Каторы ўжо раз мужыкі вёскі Яскельда, «на толице будучи» ў зъянініна Яна Міневіча паслья тушэння пажару ў ягоным гумні, пераконвалі гаспадара, «абы больш не палил». Але ўніраны ў сваю змрочную задуму дзіўак, «взяўши огонь у суседу свога, гумно свое вжо за четвёртым разам запалил». Прыйганных на пажар людзей, «которое запалене гасить хотели», разъюшаны падпалынік сустрэў «ощепом» са словамі: «я свой запалил, а не чужое, до чега нехай никто ничего не має...»

Крыўда, зъянівсьць, помста вярэдзяць душу і ўдзень, і ўночы. У гэтym жыцьці. Але чалавек усё ж уяўляў марнасць гэтага імгненні, згадкі пра што можна знайсці ў шматлікіх тагачасных тэстаментах: «...Всякіе речи на свете с памяті людскіе сходяц и сплываюц...»

Слоўнік старабеларускай мовы:
фортка — брамка
машкара — маска, пудзіла, патвора
похвалка — пагроза, намер зрабіць замах на жыцьцё, здароўе, маёмастыць
корбач — пуга, бізун
фортель — інтрига
зыбыкі — свавольства
толковиско — месца на зямлі
гаковицца — ручная стрэльба, агністэрнальная зброя, прызначаная для абароны замкаў і гарадзішчаў умацаванія
белая галава — кабета

Малюнкі Сяргея Харэўскага

ЛІСТ ФЁДАРАВА ПАЗНЯКУ

Паважаны Зянон Станіслававіч!

Нягледзячы на тое, што сп. Папкоў і зъезд* развязалі нас у розных бакі, лічу сваім абавязкам даслаць Вам гэты ліст.

Мяркую, тое, што здарылася, было непазыбжна, і 1.08 я, як і многія, вымушаны быў прыняць няпростае рашэнне. Тым я менш, яшчэ за трох дні да зъезду ярабі ўсёмагчымае, каб пераканаць «апазыцыю» ў неабходнасці (умагчымасць гэтага яны ня ветрылі) канструктыўнае размовы з Вамі. І пераканаў. Мае прапанавы быті прынятыя. Да Вас яны прыехалі з мірам і жаданнем аб усім дамовіцца, як сябрам. Але, як высьветлілася, усе рашэнні былі прынятыя, і іх заставалася толькі выслухаць. Вельмі канкрэтна па форме.

Такім чынам, зноў, як і пад час выбараў, верх атрымалі дэструктурныя сілы й меркаванні, якія рабілі мяні ў шмат іншых Вашымі ворагамі, але запэўнівалі Вас у перамозе. У выніку Вы адрынулі працягнутую руку.

У першы дзень зъезду да глыбокага начы нашыя дэлегацыі абмяркоўвалі, што рабіць. Падтрымак Пазняка — значыць, пайсыці на раскол, на кастрацыю арганізацыі. Не падтрымак — зрабіць штосьці не зусім годнае. У рэшце рэшт быў абраны трэці варыянт, каб старшыня на зъездзе ня быў абраны, а зъезд — адкладзены. Такі варыянт даваў час для пошуку кампраміса і шанец для захаваньяя арганізацыі.

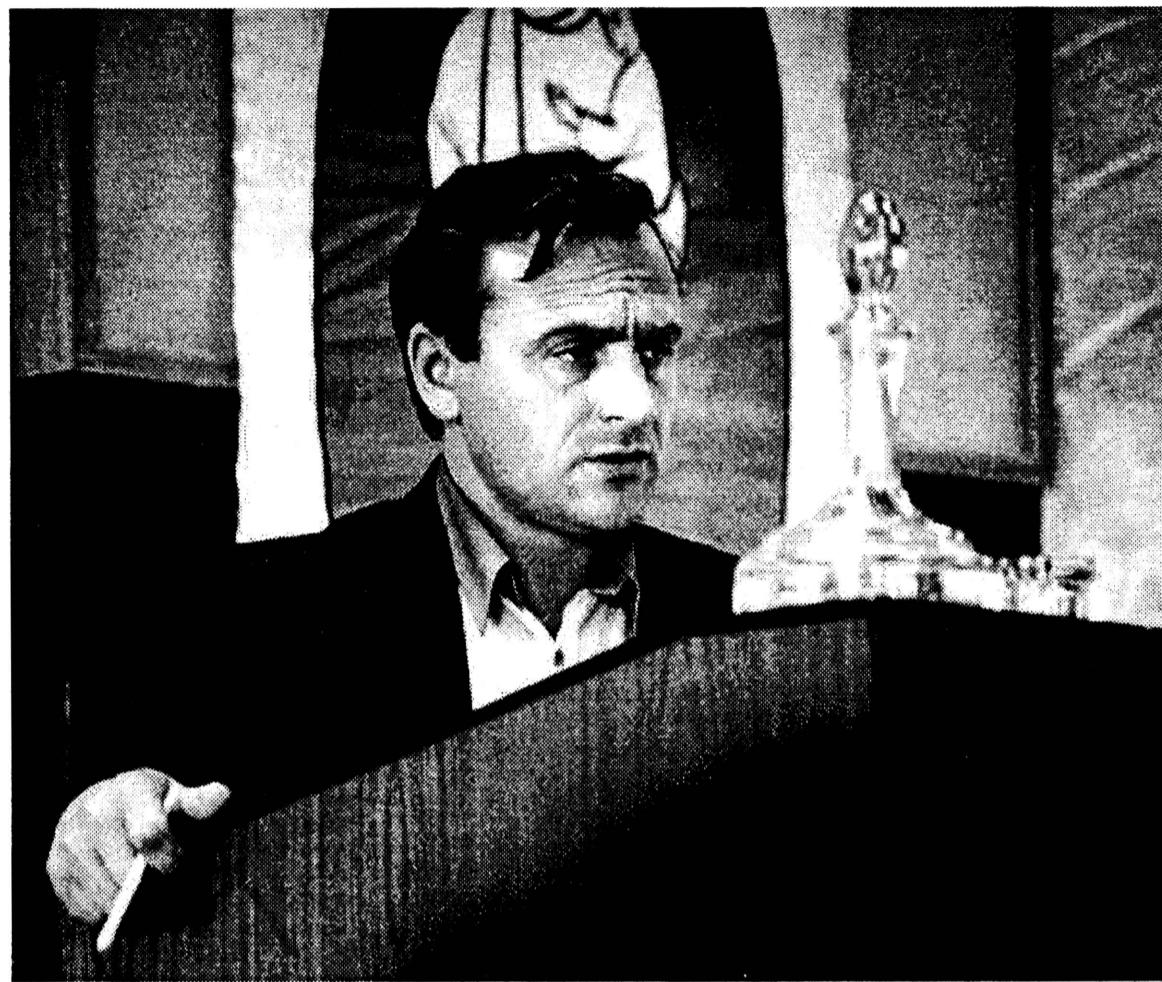
У гэтым была сутнасць нашае пазыцыі.

Што тычыцца Вашае пазыцыі, то, нягледзячы на тое, што ў ёй утрымлівалася нямала з таго, што мы абмяркоўвалі раней, там адначасна гучалі прапановы, якія рабілі ўсё папярэдніе ня больш чым гучнай дэкларацыяй. Пацверджаньнем таму сталі прапанаваны склад Сойму й намеснікаў, што ў вырашыла зыход зъезду. Прывялі ж зъезд да такога выніку тыя «добрачыліўцы», якія іх рыхталі. Можна павіншаваць іх!

На жаль, Зянон Станіслававіч, за маім адмўным стаўленнем да пэўных сяброў Фронту Вы бачыце толькі прадмет маіх асабістых адносінаў з імі. Але гэта ня так. Для мяне сп. Папкоў — гэта не асoba, а зъява, якая стала вынікам пэўных проблемаў у Фронце і Вашых праблемаў. Гэта «распушнічына», распад. Падтрымка ў выкарыстаньне тэх асобаў ёсьць зъявівагаі для ўсіх. Гэта дыскрэдытацыя арганізацыі й ганьба для Вас асабіста. На жаль, Вы гэтага, здаецца, не зайдзіўші.

Але справа ня толькі ў гэтым. Гэтая асoba, незалежна ад матыўваў яе паводзінай, з'яўляеца разбуральнікам Фронту й Вашымі глыбшчыкам! Гаворка, што Вы ня бачыце яе дзеяніасці, — не аргумент. Бачны яе вынікі. Калі кіраунік не жадае звязацца на іх увагу альбо шукае надуманых прычынаў, яму прыйдзеца змагацца нават не з рэальнасцю, а самому з сабой.

Так адбываліся апошнія выбары. Так быў справакаваны канфлікт з рэгіянальнымі арганізацыямі. Так зъявіліся «дзённыя» прапановы на зъездзе. Так былі зробленыя пасыпешлівіе заявы пасылі зъезду. Заявы ў дзеяніні, якія выклікалі толькі шкадаваньне ўздзіленыне.

Анатоль Фёдораў

Гэты ліст быў напісаны старшынём Магілёўскай Рады Беларускага Народнага Фронту Анатолем Фёдоравым у верасьні 1999 г. у адказ на пропанову Зянона Пазняка падзяліць

Фронт на рух і партью. У рэдакцыю ліст перадаў Алесь Асіцоў. Гэты цікавы гістарычны дакумент нашай эпохі друкавае згоды аўтара.

На сутнасці сёнянняхі справаў.

Зразумела, мы атрымалі Ваш ліст да сяброў Фронту ад 08.08.99 г. і абмеркавалі яго. Стайленьне большасці нашых сяброў і мае асабістасці да зробленых прапановаў аб падзеях Фронту нэгатыўнае. Мы ведаем, хто іх рыхтаваў. А таму зноў, як і траўні, пасыля выбараў, я з усёй адказнасцю заяўляю, што гэта правакацыйныя прапановы, гэта вайна ў Фронце ў разбурэнне Фронту. Я гавару гэта як чалавек, які 10 гадоў займаецца непасрэднай арганізацыйнай працай у структурах.

На першы погляд, пропановы выглядаюць абрэгутавана і прыгожа. Але гэта той выпадак, калі гавораць, што добрымі намерамі выбрукавана дарога ў пекла. Нават да гэтага часу, калі Фронт заставаўся адзінай маналітнай арганізацыяй, у многіх яго структурах узнікалі вельмі цяжкія канфлікты, якія прыводзілі да паралізацыі гэтых структураў, да іх драблення й разбурэння. Гэта адна з прычынаў крайнай слабасці нашых арганізацыяў у шэрагу рэгіёнаў. Калі ж падзел і непазыбжны канфлікт у фронтавскія структуры будзе ўнесены масава, пачнеца самае неверагоднае, уключаючы гвалт, нахабную хлюсніню, шантаж, даносы ў адпаведных органах, судовыя разборкі ды іншыя. Няманіла што з гэтага арсоналу выкарыстоўваецца ўжо сёняня. У поўнай меры я адчуў гэта на сабе. Менавіта так «адстойвае» інтарэсы Пазняка ўсё тая ж група асобаў, падвяргаючы ганьбе ў шальмаванью яго «ворагаў». Так, ім у прыклад, дзейнічаюць ужо іншыя. Што ж будзе далей?

Але ёсьць іншы шлях. Шлях паразуменіння і ўзаемнай павагі. Павагі да тых, Зянон Станіслававіч, з кім Вы пачыналі, з тымі,

каго Вы сёняня называеце «канфармістамі», а сп. Папкоў, больш шчыра — «калябарантамі». Магу Вас заверыць, «калябарантамі» хутка будзе асноўная большасць сяброў Фронту, сёняня ўжо большасць. У «патрыётах» жа са сп. Папковым застанецца купка маргіналаў, крыкітай і ні да чаго нязадатнай публікі, ізаляванай грамадствам. Я за гэтym «патрыётамі» не пайду і іншым не паюро.

Аднонасна кааліцыі.

На мой погляд, стварэнне таго кааліцыі выглядае штучна. Да таго ж, яна будзе разъдзірацца нутранымі супяречнасцямі ѹ сваркамі. Немагчыма таксама, каб адна частка кааліцыі ўтрымлівалася за кошт другой. Ня думаю, што сп.сп. Вячорка, Бяляцкі, Івашкевіч, Сіўчык, Баршчэўскі, Хадыка ѹ шмат хто іншы задавяляцца працай у грамадскіх сектарах, куды іх гуртам «съпісалі». Ня пойдудзь яны і ў іншыя партыі, «пад Ганчара» або каго яшчэ. Нежаданье лічыцца з гэтым ёсьць нежаданье лічыцца з імі як асобамі, і нічога добра гэта дасыць.

Што тычыцца май пазыцыі, то яна застаецца ранейшай і сутнасць яе ў наступным:

1. Фронт застаецца адзінай згуртаванай арганізацыяй, якая паступова зноў ператвараецца ў шырокі грамадзкі й палітычны рух.

2. Зъмяняючыся прынцыпы кірауніцтва ѹ дзейнасці арганізацыі, з улікам часу ѹ аbstавінау.

3. Кірауніком Фронту застаецца сп. Пазняк як бясспрэчны лідер Беларускага вызвольнага руху.

4. Улічваючы эміграцыю кірауніка Фронту, на яго ўскладаючыя якія ён здолны рэальнай ў эфектыўна выконваць.

5. Непасрэдна кірауніцтва Фронтом ажыццяўляеца ѹ Беларусі.

рае падзел, то, з улікам аbstавінау, ён павінен быць вельмі асьцярожны й прадуманы. Без зынагагі «дурнія». Мяркую таксама, што для ўсіх сяброў Фронту, пры ўмове падзелу, павінна застацца магчымасць, няхай фармальная, сяброўства ѹ любой з гэтых арганізацыяў, а асноўныя рашэнні, якія тычыцца іх сумеснай дзейнасці й прадстаўніцтва, прымаюцца на пarytэтнай аснове.

Хачу асабітва падкрэсліць, што ніякі працэс дыялекту й канструктыўных зменаў у Фронце немагчымы пры ўдзеле сп. Папкова. Разбуральная дзейнасць гэтай асобы й яе прыхільнікі павінна быць рашуча прыпыненая, калі мы хочам захаваць арганізацыю.

Аднонасна суб'ектаў дыялекту

Чамусыці лічыцца, што такіх суб'ектаў толькі два. Умоўна кажучы, Пазняк і Хадыка, альбо Пазняк і Вячорка. Вельмі амбіцыйнае меркаваньне. Мяркую, што такіх суб'ектаў сёняня больш. Па першое, гэта рэгіянальныя арганізацыі, ролі якіх у Фронце значна ўзрасла. Узрос досьвед і аўтарытэт іх лідэраў. Фактам стала каардынацыя іх дзейнасці. Невыпадкова, што пад час выбараў кампаніі адпаведная праца была лепш арганізаваная ѿ шэрагу рэгіёнаў, чым у «цэнтры». Але камусыці падаюцца недарэчнымі ўзрослія ініцыятывы й прэтэнзіі гэтых арганізацыяў. Высьветлілася, што рост іх упływu — реч наагул непажаданая. Пачаўся брутальны цік на структуры. Але кавалерыйскія «наезды» вынікаў не далі ѹ не маглі даць. І на зъездзе рэгіянальныя арганізацыі сказали сваё вырашальнае слова. Скажуць яго і ў далейшым.

Па-другое, Малады Фронт. Пропанавы вывесыці моладзь за межы палітычнае дзейнасці й нашых спрэчак нерэальнай і шкодныя. Матывы такіх пропанаваў відавочныя. Але незалежна ад гэтых матаўваў, моладзь ужо сказала сваё слова ѿ палітыцы, і голас яе мацнеш. Мяркую, менавіта яна здабудзе ѿ XXI стагоддзя нашу славу й незалежнасць. Таму слова моладзі — важкае слова, да якога трэба прыслушацца.

Паважаны Зянон Станіслававіч! Сёняня мы на раздарожжы. Ад Вас залежыць, які шлях абраць. Гэта цяжкій адказны выбор, дзе нельга памыліцца. Давайце ж зробім яго разам.

Жадаю Вам посьпехаў і блаславенія!

Анатоль Фёдораў,

старшыня Магілёўскай Рады БНФ

*Маюцца на ўвазе намеснік З.Пазняка Сяргей Папкоў і шоўсты зъезд БНФ.

ЖЫЦЬЦЁ І ПРЫГОДЫ СЯРЭДНЯГА ВЕКУ НАЦЫЯНАЛІСТА

Пра што думае 40-гадовы чалавек, які перажыў у юнацтве рамантычны нацыянальны ўзым, а сёняня жыве ў рэальнай Беларус? З чаго пачынаўся гэты юнацкі ўзым, з якіх акалічнасці, прычынаў, аbstавінаў? Як быць верным ці наверным юнацкім марам? Якім жыцьцёвымі сітуацыямі аздоблены шлях беларускага нацыяналіста канца XX стагоддзя? У беларускім кіно такія пытанні нават яшчэ не фармулюваліся, але яны існуюць і хвялюцца. Пытанні нацыянальнага самавызначэння і непазыбжай потым раздвоенасці жыцьця.

Гэта тэма фільму, не дакументальнага, але ігравога, пастановачнага, жанравага, не выключаючы і жанру эксперыментальнага камэды.

Рэдакцыя газеты «Рабочы» авбяшчае конкурс кінасценару на гэту тэму. Аб'ём пайнамэтражнага літаратурнага сцэнару ад 50 да 70 друкаваных стронак.

Тэрмін падачы твораў на конкурс дыялекту ѹ 30 сінёвіннай 1999 г.

Прызывы фонду 1000 у.а.

Сценары дасылайце на адрас: 220030, Менск, пл. Свабоды, 23, газ. «Рабочы».

Тэл. для даведак: 227-31-45 з 9.00 да 11.00, 236-61-42 з 15.00 да 17.00.

У СЪМЕРЦІ ЖЫЦЬЦЁ

Сяргей ХАРЭУСКИ

Ілюстраваць творы Эдгара По даволі лёгка. Яшчэ ў масцацкай школе мы дзеля забавы малювалі вусьцішныя карцінкі паводле ягоных апавяданьняў. Зазвычай гэта былі сцэнкі гішпанскія інквізыцыі альбо карыкатурныя выявы звар'яцелага арангутанга.

Калі пазней давялося зноў звязватацца да твораў По, я зразумеў, чаму гэтак праста даюцца ягоныя вобразы, чаму іх лёгка можна выяўляць на паперы. Эдгар По друкаваў свае апавяданьні ў газетах, а таму дасягаў максымальнае завершанасць, не пакідаючы розначытаньняў. У ягоных творах німа фантастыкі, якая цяжка паддаецца візуальному асэнсаванню. Усё, што ён напісаў, магло адбыцца наяве. Во любая крымінальная кроніка ў газэце, пагатоў амэрыканская мінулага стагодзьдзя — давала плюму завершаных і жудасных сюжэтаў. Як у апавяданьні «Чорны кот»:

«Абамлеішы, я адхінуўся да супрацьлеглае съценкі. Нейкае ѹмгненіне паліцыянты заславаліся нерухомыя, апанаваныя жахам і пакорлівым страхам. Унаступны міг туzin моцных рук завіхаўся каля съцяны. Яна адразу абрынулася. Труп, ужо падгнілы і ўквэцаны крыўю, стаяў проста перад вачыма съведкаў».

Згадзіцеся, гэта ўяўляеца адразу, нібы на экране тэлевізору. Але, акрамя прости канстатацыі, аўтар уводзіць яшчэ й перажываны саміх злачынцаў, распавядаючы ад іхнага імя. Вось дзе зъяўляеца тая паўмістычная атмасфера, якая

і насе ў сабе мізантрапічную абавязанасць ягонае літаратуры. Узяўшыся за алавік, мастак-ілюстратор малюе не дэтэктывную сцэну, а нешта больше, што ляжыць па-за рэчаінасцю.

У адрозненіне ад сваіх сучаснікаў, напрыклад Вашынгтона Ірвінга, Эдгар По пераўясабляў рэчаіснасць у сюрреалізм, апярэдзіўшы гэты стыль на паўстаўгодзьдзя. А Ірвінг, якога побач з По ўважаюць за пачынальніка амэрыканскай літаратуры, наадварот, сюрреалістичны паданыні Новае Англіі пераўясабляў у штодзённасць, пазбаўляючы іх таемніцаў. Такая «рацыяналізація» была даспадобы новым эмігрантам. Мо таму Ірвінга і ліцач заснавальнікам уласна амэрыканскіх прозы. А чытаючы Эдгара По, мала хто задумляеца, адкуль ён родам. А тут яшчэ й харкторыстыкі канкрэтнага гістарычнага часу праціпаюць у ягоных творах. Як у вершы «Анабэль Лі»:

I таму я ўнаучы тут ляжу на плячи

*Самай юнай кахранай і пекнай з жанчын
Ў каралеўстве прыморскай зямлі —
Тут, у склепе прыморскай зямлі...*

Я ўяўляю сабе шырачэны дыяпазон візуальнага адлюстравання гэтых радкоў: ад клясычнае графікі з прысмакам рэтра, да найноўшага кліпу на MTV. І зноў-такі — ніякіх розначытаньняў. Склеп, нябожчыца, ейны кахранак.

Нашмат цяжкі намаляваць партрэт самога Эдгара По. Колькі я ні браўся за гэту задачу, заставалася пачуцьцё, што малюю нежывога чалавека. Сярод прыжыцьцёвых партрэтаў пісьменніка німа ніводнага, дзе ён бы паўстаў гэткім, якім быў: алькаголік з заечай губою, з паталігічна ўвагнутым тварам. Усе ягоныя партрэты прыхарошаныя. І ў іх не разгледзеца самога чалавека. Бадай, правобраз рэальнага По можна знайсці толькі ў ягоных творах.

У пісьменніка ёсьць навэла «Аvalыны партрэт» — пра мастака, які малюваў партрэт дзяўчыны. Але чым лепей атрымліваўся партрэт, чым больш у ім было жыцьцёвасці, тым горш становілася дзяўчыне. Мадэль урэшце памірае, калі перад мастаком на палатне паўстае ягоны шэдэўр. Гэтая навэла спарадзіла цэлую галерэю літаратурных твораў, прысьвежаных тэмой партрэта і чалавека. Дарэчы, у першым сваім варыянце, 1842 годзе, твор зваўся «У съмерцы жыцьцё». Бясконцыя варыянты съмартэльных сюжэтаў По забясьпечылі яму доўгае жыцьцё.

Малюнак Сяргея Харэускага

у ПОШУКАХ ЭЛЬДАРАДА

Верш «Эльдарада» быў напісаны ў 1849 г., то бок у апошні год жыцьця аўтара, Эдгара Алана По. Вось жа, сёньняшняя публікацыя твору мае падвойна сымбалічны сэнс: тэкст друкуюцца ў ста пяцідзясяті ўгодкі як съмерцы паэта, так і свайго зъяўлення ў сусвет.

А роўна пяцідзясят гадоў таму, у 1949 г., і таксама не бяз сувязі з угодкамі съмерцы паэта, у 14-м нумары мюнхенскай газеты «Бацькаўшчына» быў надрукаваны напаўананімны беларускі пераклад вершу з не зусім звыклою, як на маё вуха, называю «Эльдарэда». (Каб слова пайдзіла з ангельскіх мовы, дык перакладчыка нават можна было б пахваліць за імкненне да дакладнасці.) Аўтар беларускай вэрсіі тэксту палічыў патрэбным скавацца за подпісам «Ач.», і мы можам адно меркаваць пра ягоную асобу. Найхутчэй «Ач.» — гэта першая й апошняя літары прозвішча. Антон Адамовіч? Цалкам магчыма. У кожным разе ўшануй-

ма ѹ пяцідзясяті ўгодкі гэтага перакладу.

Слова «Эльдарада» актыўна ўвайшло ў мову амэрыканцаў акурат у 1849 годзе, у сувязі з «златай ліхаманкай». Першапачатковая яно азначала нейкае легендарнае, нечуванае багатства ў Паўднёвай Амэрыцы, што было названае ў гонар свайго валадара Эль Дарада. Пасля слова набыло абагульнены сэнс — «казачнае багатыя край».

Верш напісаны з вонкавай нагоды «златое ліхаманкі». Э.По, які кідаў дакоры ўсім, што падхапілі гэтую «пошасцьць», съцвярджае сваім творам прынцыпова іншую систэму вартасцяці. Эльдарада тут — гэта не баґацьце ды шчасльце ў яго сущэльна зямным разуменіні, а хутчэй высокая недасяжная мара, народжаная бунтоўным чалавечым духам. Спробы крытыкаў канкрэтнага звязацца з мэту пошукаў героя ня мелі поспеху: загадкавы вершнік шукае адно яму ведамае Эльдарада.

А.Х.

Эльдарэда

У зыркі строй
Прыбраўся вой
І сонца ѹ съценю зъведаў —
Скrozь ўзьдзіў ён
Пад песьні звон,
Шукаў скроў Эльдарэда.

Так жыў век свой
Той мужны вой,
Аж сэрца съценю наведаў...
Бо і шматка
Не напаткаў
Зямлі, як Эльдарэда.

Калі ж зусім
Пазбіўся сіл,
Слаткаў ён съценю прадзедаў.
«О съценю, — дрывіць, —
Дзе б мог ён быць,
Той край, край Эльдарэда?»

«За месяцовых
Гор кальцо,
Далінай съценяў бледых
Едзь, съмела едзь, —
Съценю падаець, —
Як прагнеш Эльдарэда!»

Пераклаў ангельскай
Ач.

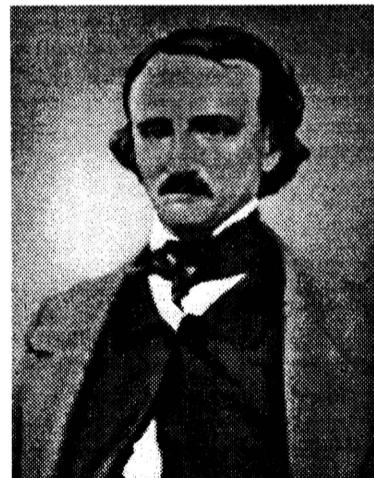
Мужны ваяр
Цераз гушчар
Зыліва, дажджоў і граду
У зыркай брані
Мчаў на кані
У пошуках Эльдарада.

Ехаў штодзень,
Ехаў, аж ценъ
Лёг на душу, як здрада, —
Бо не знайшоў
У съвеце краёў
Пекных, як Эльдарада.

Чуючи схіл
Колішніх сіл,
Рыцар і здані рады:
«Здань, адкажы,
Дзе рубяжы
Шчаснага Эльдарада?»

«Ценяў далінаю,
Як на зямлі
Іншай ня стане рады,
Мчы, вою, мчы,
Каб дасягчы
Любага Эльдарада!»

Пераклаў ангельскай Андрэй
Хадановіч

ПРАСТОРАЙ і ЧАСАМ

Эдгар Аллан По — прыклад аўтара, які выходзіць за рамкі любых клясыфікацый — і часавых, і просторавых. Ягоная ўніверсальнасць, ягоная «усіхнасць» адчуваецца ўсім «нацыянальнымі» культурамі. Азнакаю сьпеласяці нацыянальнай культуры часам называюць наяўнасць перакладаў на мову народу пэўнага сьпісу літаратурных вышынняў — ад Бібліі да твораў Джойса. Пазней я проза Эдгара По займае ў гэтым сьпісе адно з самых пачесных месцаў.

Здабыцьцё Эдгара По для свайі культуры — непазбежная задача, якая стаяла перад маладымі палітычнымі нацыямі нашага кутку Эўропы. Найбольш карысць із гэтага мелі эстонцы. Томік навэлаў Эдгара По, які пераклаў на пачатку стагодзьдзя мовавед Ёганэс Аавік, стаўся сапраўдным палігонам граматычных і стылістичных стандарттаў эстонскай літаратурнай мовы.

Беларуская культура Эдгара По яшчэ не засвоіла. Спаратычныя публікацыі паасобных

празаічных і пастычных тэкстаў пачалі зъяўляцца ў нашай пэрыёдыцы толькі апошнім дзесяцігодзьдзем. Мінкінскі пераклад славутага «Крумкача» — улюблёнага ўзору для практикаванья ў рымтафанэнтыцы роднай мовы — ужо трапіў у школьнага хрэстаматыі. Аднак асноўна кнігай творы По яшчэ ў нас не выходзілі, што яшчэ раз съведчыць пра недаробленасць нацыі. Съцверджанье Эдгара Алана По як беларускага пісьменніка адкладаецца на наступнае тысячагодзьдзе.

